

КРИМСЬКОТАТАРСЬКИЙ ФОЛЬКЛОР Усна нар. творчість [кримських татар](#), як і ін. народів, є культур. надбанням поколінь, відображає життєвий досвід, перемоги й поразки, традиції етносу. К. ф. передавали з вуст в уста нар. мовою. У фольклорі крим. татар зустрічаються персонажі заг.-тюрк. епосу, сюжети й герої, характерні для мусульман. народів, середньовіч. християн. насел. Криму. К. ф. представлений багатьма жанрами поезії та прози. Часом фольклорні твори виконують під муз. супровід. Дрібні жанри К. ф. — прислів'я та приказки (аталар сёзлери ве айтымлар), загадки (тапмаджалар) і скоромовки (тез айтувлар). Виділяють казки (масаллар): про тварин (айванлар акъкъында), чарівні (тылсымлы), побут. (ичтимай-турмуш), кумулятивні (кумулятив).

Сюжети кримськотатар. анекдотів (лятифелер) пов'язані з життям та діяльністю двох типових образів — Ходжі Насреддіна, ім'я якого присутнє у фольклорі багатьох народів Сходу, та Ахмет-Ахая, який відомий тільки у кримськотатар. усній творчості. Частівки крим. татар — чынь, мане: перший термін поширений у степовому, другий — у гірському середовищах крим. татар; чынь виконували молоді люди без муз. акомпанементу; мане — одиночно або в групі, часто з муз. супроводом. Ногай. бейти (ногъай бейитлери) — поширена серед степ. крим. татар віршов. форма, двовірш; присвяч. лірич. тематиці, порушують проблеми життя та побуту кочового народу. Нар. пісні (халкъ йырлары) крим. татар поділяють на групи: побут. (ліричні, труд., святкові, весіл., пастуші, жартівливі), істор. та військові (напр., «Шомпол», «Порт-Артур»), колискові (айнени, бешик йырлары) і дит. (балалар йырлары). Епос крим. татар (дестан) — героїчні оповіді «Чорабатыр», «Кёр оглу», де оспівано подвиги богатирів, які захищали інтереси труд. народу; також є епоси, де відображено лірико-романт. тематику («Таир ве Зоре»). Легенди (эфсане) — один із найбільш популяр. фольклор. жанрів крим. татар. В основі кримськотатар. легенд і переказів — фантаст. образи та сюжети, навіяні загадковими контурами скель та глибоких, порослих лісом, ущелин, таємничих печер (легенди про Аюдаг, г. Кішка,

Демерджі-Кая). Значну увагу у легендах приділено образам дівчини та жінки («Арзы къыз», «Джанике из Кыркъ Ора»). Давнішими та маловивченими жанрами К. ф. є побажання (алгъыш) і прокляття (къаргъыш), походження яких пов'язане з уявленнями та віруваннями людей, зумовленими давніми звичаями, традиціями, обрядами.

Першим до К. ф. звернувся О. Пушкін, який в основу поеми «Бахчисарайский фонтан» поклав легенду про Фонтан сліз. Частина дослідників та мандрівників фіксували у дорож. замітках зразки усної нар. творчості крим. татар. Серед перших збирачів та видавців К. ф. — В. Кондаракі, який у дослідж. «Универсальное описание Крыма» (С.-Петербург, 1875, т. 1–13), «В память столетия Крыма» (Москва, 1883, т. 1–10) навів тексти казок і легенд. Легенди крим. татар захопили історика, археолога, палеографа Н. Маркса, який від місц. жит. записав 36 легенд, обробив їх та уклав зб. «Легенды Крыма» (Москва, 1913, т. 1; 1914, т. 2; О., 1917, т. 3). В. Філоненко опублікував «Загадки крымских татар» (Сф., 1926). Цікаве зібрання міфів та легенд крим. татар надруковано 1927 у Ленінграді (нині С.-Петербург). 1930 у моск. видавництві «Физкультура и туризм» видано зб. «Сказки, легенды и предания Крыма» А. Кончевського.

Спробу наук. зібрання та видання російською мовою кримськотатар. казок і легенд здійснили 1934 співроб. Алупкин. палац.-парк. комплексу під керівництвом дир. Я. Бірзгала. Упродовж року експедиція на Пд. березі Криму записала понад 100 текстів. 1936 у Сімферополі надруковано 1-й зб. «Сказки и легенды татар Крыма» (21 казка, 3 легенди), 2-й зб. — анекдоти про Ходжу Насреддіна та Ахмет-Ахая. 1959 у Казані опубл. монографію «Татарские народные пословицы» Р. Музафарова. Серед сучас. дослідників К. ф. — Т. Бекіров, А. Ісмайлова, Ф. Сеферова. Усну нар. творчість крим. татар ґрунтовно вивчають на каф. кримськотатар. філології Крим. інж.-пед. і Таврій. університетів (обидва — Сімферополь). К. ф. присвяч. монографії, наук. статті. Зразки нар. фольклору вміщено у підручниках із кримськотатар. літ-ри.

Рекомендована література

1. Кырымтатар халкъ агъыз яратыджылыгы (Кримськотатарська народна усна творчість): Хрестоматия. Ташкент, 1991;
2. Куртиев Р. И. Календарные обряды крымских татар. Сф., 1996;
3. Криштоф Е. Г. Легенды Крыма. Сф., 2001;
4. Аталар сёзлери ве айтымлар (Прислів'я та приказки кримських татар). Сф., 2002;

5. Кырымтатарларнынъ аталар сёзлери
(Крымськотатарські прислів'я та приказки). Сф., 2007;

6. Крымськотатарські народні казки та легенди. К., 2007.

Л. З. Чубукчієва

Бібліографічний опис:

Крымськотатарськый фольклор / Л. З. Чубукчієва // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. — К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2014. — Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-1531>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України
([докладніше](#)).